

П. Игнатъев, д-р полит. наук, проф.
 Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ТУНИС ПОСЛЕ СОБЫТИЙ АРАБСКОЙ ВЕСНЫ: ПРИЧИНЫ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Общеизвестно, что Тунис является единственной страной Северной Африки и Ближнего Востока, где Арабская Весна 2011 г. под названием "Жасминовая Революция" завершилась полной победой народа и президент Зин аль-Абидин бен Али был вынужден уйти в отставку и выехать в изгнание после двух десятилетий правления. После этого Тунис начал собственный демократический эксперимент, который оказался успешным в политическом отношении, но вызвал много вопросов касательно качества экономических реформ.

В статье проанализированы фундаментальные причины нестабильности Туниса после победы народной революции, определены основные сферы экономической деятельности, которые нуждаются в глубоком реформировании, а также сформулированы рекомендации касательно перспектив развития этой единственной действительно демократической страны Северной Африки путем либерализации экономики, борьбы с коррупцией и инвестирования в отдаленные от Средиземного моря регионы.

Ключевые слова: Тунис, Ливия, Алжир, терроризм, туризм, трубопроводы.

P. Ignatiev, Doctor of political science, Professor
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TUNISIA AFTER THE EVENTS OF THE ARAB SPRING: THE CAUSES OF INSTABILITY

It is notable fact that Tunisia is the only country of North Africa and the Middle East where the Arab Spring of 2011 known as Jasmine Revolution was victorious. As a result, President Zine al-Abidine ben Ali resigned after two decades in power and left the country. In the wake of his resignation new political elite implemented own democratic experiment that became politically successful, but caused many questions concerning the quality of economic reforms. The article deals with the most important reasons behind the instability of Tunisia after the victory of the people's uprising. The author defines essential fields of economic activity where reforms are badly needed and also formulates recommendations intended to liberalize economy, keep in check corruption, and investments in interior regions.

Keywords: Tunisia, Libya, Algeria, terrorism, tourism, pipelines.

УДК: 327(510):[341.232:341.123]

Ю. Скороход, д-р політ. наук, проф.
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПІДХОДИ КИТАЮ ДО РОЛІ ООН

У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ В ПЕРІОД "ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ"

Розглядається процес формування позиції КНР стосовно участі ООН у врегулюванні конфліктних ситуацій на Близькому Сході. Особлива увага сфокусована на аналізі впливу трансформації зовнішньополітичних концепцій на підходи офіційного Пекіна до миротворчої діяльності ООН у близькосхідному регіоні в період "холодної війни". У 1950–1970-х роках оцінки Мао Цзедуном ООН як політичного інструменту наддержав для реалізації своїх інтересів у світі формувалися здебільшого на ідеологічній основі. Водночас авторами доведено, що позиції КНР у період 1950–1970 рр. був притаманний певний дуалізм: негативна оцінка ООН поряд із чітким прагненням набуття членства в цій міжнародній організації. Наголошено, що зміни цілей зовнішньої політики КНР від революційних до більш реалістичних, які мали забезпечити курс на проведення реформ всередині країни, спричинили докорінну зміну підходів офіційного Пекіна стосовно миротворчої діяльності ООН у близькосхідному регіоні. Досліджено ключові елементи позиції Китаю під час голосування в Раді Безпеки з питань врегулювання конфліктів на Близькому Сході в 1970–1980-х роках після набуття членства в 1971 р.

Ключові слова: Китай, ООН, Близький Схід, конфлікти, врегулювання.

Після проголошення КНР і зростання її впливу на міжнародній арені значний масив наукової літератури був присвячений дослідженню китайської зовнішньої політики, особливою бачення китайськими лідерами, зокрема Мао Цзедуном і Ден Сяопіном, світоустрою та місця в ньому Китаю. Окрім того, у наукових розвідках розглядався процес становлення та розвитку відносин Китаю з близькосхідними державами (І. Шичор (Y. Shichor) [1], Я. Чен Y. Chen [2], Х. Бехбехані (H. Behbehani) [3]), роль міжнародних міжурядових організацій і зокрема ООН у стратегії офіційного Пекіна (Б. Венг (B. Weng [4], С. Кім (S. Kim) [5], Р. Бордман (R. Boardman) [6]). Однак проблема підходів Китаю до ролі ООН у процесі врегулювання конфліктів на Близькому Сході в період "холодної війни" в них розглядалася здебільшого дотично. Серед небагатьох робіт, присвячених цій тематиці, можна виокремити насамперед дослідження І. Шичора, у якому було зроблено спробу проаналізувати ставлення Китаю до миротворчої діяльності ООН у близькосхідному регіоні [7].

Метою статті є дослідження особливостей позиції Китаю в період "холодної війни" щодо ролі ООН у процесі врегулювання конфліктів на Близькому Сході й аналіз чинників, які впливали на становлення та еволюцію китайської позиції.

Після проголошення 1 жовтня 1949 р. Китайської Народної Республіки (КНР) політика китайського керівництва

ва щодо ООН та її ролі в близькосхідному регіоні формувалася під впливом цілої низки чинників, пріоритетність яких в зовнішньополітичній стратегії змінювалася залежно від загальної оцінки Пекіном ситуації на міжнародній арені, відносин із наддержавами та практичних завдань, виконання яких вимагало прагматичних підходів.

У період до кінця 1970-х років включно оцінка Мао Цзедуном та його оточенням Організації Об'єднаних Націй та її ролі у світі, зокрема на Близькому Сході, ґрунтувалася на основі поєднання ідеологічних і суто прагматичних міркувань. Як наслідок, позиції КНР у період 1950–1970 рр. був притаманний певний дуалізм: негативна оцінка ООН та її діяльності поряд із чітким прагненням набуття членства в цій міжнародній організації.

У 1950-х роках в основі зовнішньополітичного курсу офіційного Пекіна лежала проголошена Мао Цзедуном концепція "двох світів". На думку Мао Цзедуна, після Другої світової війни світ зазнав докорінних змін. Традиційні колоніальні держави – такі, як Німеччина, Італія, Велика Британія та Франція, були ослабленими та неспроможними утримати свої панівні позиції в Азії та Африці. Натомість, на думку Мао Цзедуна, посилюються позиції США та СРСР, які перетворюються на два світові полюси, що протистояли один одному. Відповідно, між цими двома полюсами простягається так звана "проміжна зона", до складу якої входять країни Азії, Африки та Латинської Америки, що звільнилися, а та-

кож вся Західна Європа, Океанія, Канада та інші капіталістичні держави. Конкуренція між наддержавами за панівний вплив над "проміжною зоною" і становила, на думку Мао Цзедуна, сутність повоєнних відносин.

У 1960-х роках в умовах погіршення відносин з СРСР КНР пропала концепція "трьох світів" ("перший світ" – США та решта капіталістичних країн; "другий світ" – СРСР та соціалістичні країни Східної Європи, за винятком Румунії та Албанії; "третій світ" – країни, що розвиваються, на чолі з КНР). Ця концепція в 1970-х роках зазнає нової модифікації ("перший світ" – США та СРСР; "другий світ" – капіталістичні країни; "третій світ" – країни, що розвиваються, на чолі з КНР) [8, с. 8–9]. Саме в цьому контексті офіційний Пекін підходив до оцінки як ролі ООН у світі, так і до аналізу геополітичної ситуації в регіоні Близького Сходу.

Офіційний Пекін вважав, що за своєї природою ООН у 1950–1970 рр. є організацією, створеною наддержавами як оперативний політичний інструмент для просування своїх інтересів та розширення свого впливу на міжнародну систему та її елементи. Негативні оцінки ООН китайським керівництвом досягли свого апогею під час "культурної революції". Китайська пропаганда таким чином характеризувала ООН: "Що таке ООН? Це інструмент імперіалізму США ... і радянської ревізійської правлячої кліки... для просування неоколоніалізму та політики великих держав... Агресори зазвичай отримують захист, а жертви агресії мають миритися з цим. Таке ООН може бути лише притулком для імперіалістів, ревізійців і контрреволюціонерів, а також ланцюгом, що зв'язує ноги і руки пригноблених держав... Для того щоб захистити свою незалежність і перемогти агресію з боку імперіалізму США... арабський народ повинен покладатися на власну боротьбу. Покладати свої надії на радянських ревізійців та ООН – це все одно, що попросити тигра схватитися, і це призведе лише до нових катастроф" [цит. за: 4, р. 157].

Водночас є всі підстави стверджувати, що ООН вважалася важливою для керівництва Китаю з огляду на виконання низки внутрішніх та зовнішньополітичних завдань, серед яких як пріоритетні можна виокремити такі: налагодження дипломатичних відносин з країнами світу; розв'язання проблеми Тайваню шляхом визнання КНР єдиним законним представником китайського народу та недопущення реалізації концепції "двох Китаїв"¹; легітимізація влади комуністів у самому Китаї²; утвердження статусу новоутвореної китайської держави в системі міжнародних відносин (зокрема, як ідеологічного та морального лідера країн Азії та Африки) тощо.

Ключем для виконання вищезгаданих завдань, на думку тогочасного китайського керівництва, мало стати набуття членства в ООН та отримання місця постійного члена Ради Безпеки. Як зазначав Г. Кіссінджер, "США прагнули змусити Китай прийняти їхню концепцію між-

народного порядку, засновану на міжнародних організаціях типу Об'єднаних Націй, для яких вони не бачили альтернативи. Мао ж із самого початку не мав намірів приймати міжнародну систему, у якій у Китаю не було голосу" [9, с. 150–151].

Уже 15 листопада 1949 р. міністерство закордонних справ проінформувало Генерального секретаря ООН Трюгве Лі, що Центральний народний уряд загалом звільнив країну і що націоналістичний уряд втратив підстави де-юре і де-факто представляти Китай. У телеграмі голові 4-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН уряд КНР повідомив, що відмовляється визнавати за делегацією уряду Чан Кайші право представляти китайський народ [10]. На цьому етапі саме небажання США визнати за КНР право представляти в ООН китайський народ стає ще одним вагомим чинником негативної оцінки діяльності цієї міжнародної універсальної організації китайською комуністичною пропагандою.

У свою чергу, близькосхідний регіон, незважаючи на його віддаленість від Китаю, розглядався як важливий з огляду на розвиток ситуації у світі. Офіційний Пекін був переконаний, що в 1940–1950-х роках США почали здійснювати агресивну політику, що мала на меті заповнити силовий вакуум, який виник в "проміжній зоні", і насамперед на Близькому Сході, унаслідок ослаблення таких держав, як Велика Британія та Франція, які традиційно посідали там панівні позиції.

На думку китайських ідеологів, істотний вплив не тільки на динаміку розвитку близькосхідного регіону, але й світу загалом мали такі ключові суперечності: між США та капіталістичними державами, які втратили свої позиції в регіоні (Велика Британія та Франція); між імперіалізмом і національно-визвольними рухами; між наддержавами (тобто США та СРСР). Відповідно, саме результат протистояння наддержав за домінування на Близькому Сході (враховуючи його ключове геостратегічне розташування, природні та людські ресурси) мав визначати, яка з наддержав зможе отримати контроль над всією "проміжною зоною". Китайські лідери вважали, що непримиренна боротьба наддержав в близькосхідному регіоні здатна призвести до третьої світової війни, а також становить безпосередню загрозу виживанню комуністичного режиму в Китаї. Як зазначає І. Шичор, "Основний і послідовний інтерес Китаю до Близького Сходу полягав не лише в отриманні дипломатичного визнання і політичної підтримки, але передусім у запобіганні пануванню на Близькому Сході будь якої ворожої сили" – чи то США, чи СРСР [1, р. 2].

Саме ці ідеологічні міркування знайшли відображення в негативному ставленні Китаю до ініціатив ООН, спрямованих на врегулювання конфліктних ситуацій на Близькому Сході, що виникали в 1950–1970-х роках. Оскільки ООН сприймалася китайським керівництвом як інструмент, що використовується "американським імперіалізмом" і "радянським ревізійізмом" для отримання стратегічних переваг в близькосхідному регіоні, то офіційний Пекін був переконаний, що залучення ООН призведе лише до поглиблення, а не до розв'язання суперечностей в близькосхідному регіоні, а отже, є недоцільним і неприпустимим. Китай наголошував на тому, що ООН використовується наддержавами як інструмент для втручання у внутрішні справи країн. У цьому контексті офіційний Пекін рішуче критикував резолюцію Генеральної Асамблеї ООН, що закликала з метою розв'язання Суецької кризи, спричиненої англо-франко-ізраїльською агресією проти Єгипту, створити Перші Надзвичайні Сили ООН (UNEF I), а також згоду президента Г. А. Насера на їх розміщення на єгипетській території. Китайські посадовці наголошували на тому, що миротворчі сили ООН "не мають права окупувати

¹ На певному етапі США навіть розглядали варіант надання членства в ООН як КНР, так і Китайській Республіці.

² Відомий дослідник зовнішньої політики КНР періоду "холодної війни" С. Кім наголошував на важливості міжнародних міжурядових організацій для легітимізації влади комуністичного режиму: "Звичайно, легітимізація є невід'ємною... частиною будь-якої політичної системи. Однак у випадку з Китаєм прагнення до легітимізації має стійкий резонанс. Історично Китай залишався багатонаціональною імперією, надчутливою до зростання і падіння містичного, але легітимізуемого Небесного Мандату. Навіть... після утворення в 1949 році Китайської Народної Республіки тривале її вилучення з міжнародної спільноти та... нерозв'язаність проблеми з кількома Китаями зробили міжнародну легітимізацію важливою метою її зовнішньої політики. ... У цьому сенсі, міжнародні організації стають продовженням боротьби за легітимізацію, хоч і під іншою назвою" [5, р. 142].

жодного дюйму території Єгипту від імені агресивних сил Великої Британії, Франції та Ізраїлю" [Цит. за: 1, с. 80].

Китайські лідери переконували, що єдино прийнятною для урегулювання конфліктів на Близькому Сході є модель, яка базується на принципі вирішення суперечок мирними засобами та передбачає проведення прямих переговорів між сторонами конфлікту без будь-якого залучення третьої сторони, зокрема ООН. Лише прямі переговори між сторонами конфлікту здатні, на їхню думку, забезпечити розв'язання близькосхідної проблеми. При цьому слід зазначити, що Китай не виступав проти ідеї поділу Палестини на дві держави, яку було сформульовано в резолюції Генеральної Асамблеї ООН №181(II) від 29 листопада 1947 р.

Такий підхід певною мірою ґрунтувався на специфіці китайського бачення динаміки політичних процесів і причин виникнення конфліктних ситуацій у близькосхідному регіоні. На думку офіційного Пекіна, головна суперечність на Близькому Сході, яка продукує конфлікти, лежить у площині вищезгаданого протистояння між імперіалізмом та національно-визвольними рухами, що розгортаються в регіоні. Таким чином, проблеми, які виникли у відносинах між Ізраїлем та арабськими країнами, та власне в міжарабських відносинах, не мали іманентного характеру, оскільки їх було спровоковано зовнішніми факторами. Показовим в цьому плані є бачення Китаєм причин шестиденної арабо-ізраїльської війни 1967 р., яка нібито стала проявом боротьби між США та Великою Британією за панівні позиції в близькосхідному регіоні. Офіційний Пекін був переконаний, що Вашингтон і Лондон свідомо підбурювали своїх союзників (відповідно, Ізраїль та арабські країни) до початку конфлікту.

Характерно, що і після набуття в 1971 р. членства в ООН та отримання місця постійного члена в Раді Безпеки позиція КНР щодо близькосхідних проблем до кінця 1970-х років, тобто до смерті в 1976 р. Мао Цзедуна та закінчення періоду боротьби за владу (так звана ліквідація "банди чотирьох"), не зазнала суттєвих змін. Головною причиною, яка призвела до арабо-ізраїльської війни 1973 р., стало, на думку офіційного Пекіна, загострення протистояння наддержав в близькосхідному регіоні. "Суть близькосхідної проблеми, – наголошував в своєму виступі в Раді Безпеки ООН китайський представник, – полягає в суперництві двох наддержав за володіння нафтовими ресурсами і важливими стратегічними позиціями в цьому регіоні, так само як і за встановлення в ньому своєї гегемонії. ...Під час... жовтневої війни на Близькому Сході обидві наддержави протистояли одна одній, привівши свої війська в бойову готовність. А це говорить само за себе. ...Ніякі піднесені і вишукані промови наддержав не можуть приховати правду про їхню боротьбу за гегемонію на Близькому Сході" [11].

Як свідчать виступи китайських представників, ключовими елементами позиції КНР під час голосування в Раді Безпеки ООН з питань, що стосувалися урегулювання конфліктів на Близькому Сході, були, на наш погляд, такі:

1) *Не підтримувати запропоновані СРСР та США проекти резолюцій*, які, на переконання Китаю, були продуктом радянсько-американських маніпуляцій та безпосереднього нав'язування іншим членам Ради Безпеки ООН своєї думки задля просування своїх інтересів. Показовим у цьому плані була позиція Китаю в Раді Безпеки ООН під час розгляду ситуації, що склалася на Близькому Сході у зв'язку з початком арабо-ізраїльської війни 1973 р. Представник КНР в ООН Хуан Хуа заявив, що проект резолюції, представлений Раді Безпеки ООН США та Радянським Союзом, який закликав до припинення вогню сторонами конфлікту, свідчить про наяв-

ність "... таємної змови на Близькому Сході та їхню спробу знову нав'язати арабському народу становище "ні війни, ні миру" [12]. Крім того, наголошував Хуан Хуа, "Ведучи тривалу боротьбу з іноземними агресорами впродовж останніх ста з гаком років, китайський народ усвідомив, що клаптик паперу не може вигнати їх із захоплених земель. Дві наддержави ніколи не стануть надавати допомогу та й взагалі не зможуть допомогти нам, пригнобленим народам, які стали жертвою агресії, у досягненні того, що вони називають "справедливим і міцним миром". Навпаки, вони лише використовуватимуть наші тимчасові труднощі, прагнучи до досягнення власної вигоди і поділу світу на сфері впливу" [13].

2) *Не блокувати ухвалення резолюцій шляхом застосування права вето як постійного члена Ради Безпеки ООН*. Китай не міг проігнорувати той факт, що деякі з резолюцій, запропонованих представниками західних країн чи Радянського Союзу на розгляд Ради Безпеки ООН, були вкрай необхідними та вітальними арабськими державами (зокрема ті, що стосувалися запровадження режиму припинення вогню). Позиція КНР полягала у відмові від голосування, що в принципі дозволяло зберегти конструктивні відносини з арабськими країнами, але при цьому дистанціюватися від позиції наддержав. Наприклад, мотивуючи свою позицію під час голосування в Раді Безпеки ООН за резолюцію, яка передбачала подовження мандата Других Надзвичайних Сил ООН (UNEF-II), представник Китаю Чуан Ень наголосив, що "Китайська делегація утрималася від вето на текст резолюції 340 (1973), прийнятої Радою Безпеки 25 жовтня 1973 року, лише з поваги до побажання жертв агресії" і не буде брати участь в голосуванні [14].

3) *Не брати участь у консультаціях постійних членів Ради Безпеки ООН* для обговорення можливих кроків з урегулювання кризових ситуацій на Близькому Сході. Китай обґрунтовував свою позицію тим, що перспективи Близького Сходу визначатимуться боротьбою, а не резолюціями ООН. Представник КНР в ООН Хуан Хуа таким чином окреслив позицію своєї країни: "Китай відмовляється брати участь у так званих консультаціях п'яти держав і продовжуватиме відмовлятися від них. Причини прості: ми весь час були в опозиції до великих держав, що розігрували політичні угоди за спиною палестинців та інших арабських народів". [Цит. за: 7, р. 260]. На практиці офіційний Пекін не хотів, щоб рішення, ухвалені під час таких консультацій постійних членів Ради Безпеки ООН, асоціювалися з Китаєм, що, на думку китайського керівництва, могло б зашкодити їхньому іміджу лідера та захисника інтересів країн "третього світу".

4) *Не підтримувати пропозиції щодо використання миротворчих операцій ООН у процесі врегулювання конфліктів на Близькому Сході*. Зазначимо, що в період з 1948-го до 1987-го року включно Організацією Об'єднаних Націй було започатковано 13 операцій з підтримання миру (ОПМ), з яких 7 – у близькосхідному регіоні. Водночас з моменту набуття КНР членства в ООН на Близькому Сході було розгорнуто три нові миротворчі операції: у жовтні 1973 р. – Другі Надзвичайні Сили ООН (UNEF-II), у червні 1974 р. – Сили ООН для спостереження за роз'єднанням (UNDOF) та в березні 1978 р. – Тимчасові сили ООН в Лівані (UNIFIL). Крім того, із червня 1948 р. продовжувала діяти Організація ООН для спостереження за виконанням умов перемир'я (UNNSO).

Отримавши місце постійного члена Ради Безпеки, який володіє правом вето, Китай мав можливість в межах ООН реально впливати на вибір інструментів і механізмів урегулювання конфліктних ситуацій у близькосхідному регіоні. Однак практика засвідчила, що Китай у 1970-х роках більшою мірою займав позицію стороннього спостерігача щодо дій ООН у сфері підтримання миру, аніж відповідального актора. Значною

мірою це було зумовлено домінуванням ідеологічних догм, якими, зокрема, обґрунтовувався антигегемоністичний курс Китаю на міжнародній арені, а також наявністю певних політичних упереджень, сформованих на основі оцінки негативного досвіду взаємодії Китаю з миротворчими силами ООН у 1950-х роках у ході Корейської війни 1950–1953 рр.

Негативне ставлення до операцій з підтримання миру ООН як до інструменту "силової політики наддержав" та засобу для легітимізації їхнього втручання у внутрішні справи малих держав, залишалося і після набуття Китаєм членства в ООН. Китайська опозиція операціям ООН з підтримання миру протягом 1970-х років мала всеохопний характер і визначалася трьома принципами, які китайський дослідник Жень Цзянь означив як "три ні": НЕ надавати контингент до складу ОПМ ООН; НЕ брати на себе фінансових зобов'язань щодо ОПМ ООН; НЕ голосувати щодо резолюцій Ради Безпеки ООН, що стосуються ОПМ ООН [15].

У своїх виступах в Раді Безпеки ООН китайські представники неодноразово наголошували на тому, що ОПМ є інструментом неоколоніалістичної політики наддержав, а, отже, позбавлені неупередженості та легітимності. Показовим у цьому плані є заява 25 жовтня 1973 р. у Раді Безпеки ООН китайського представника Хуан Хуа під час обговорення питання формування Других Надзвичайних Сил ООН (UNEF-II) на Близькому Сході, у якій було наголошено: "Китай завжди виступав проти відправлення так званих "сил з підтримання миру". ... Така практика може лише відкрити шлях до подальшого міжнародного втручання і встановлення контролю наддержав, які діяли б за лаштунками, як справжні господарі становища" [13]. Китай, заявив далі Хуан Хуа, не буде брати участі в голосуванні, оскільки на переконання офіційного Пекіна, "...відправлення Надзвичайних збройних сил Організації Об'єднаних Націй не принесе ніякої користі. Більш того, їхні дії матимуть незліченні згубні наслідки і перетворять суверенні арабські держави на Близькому Сході на район міжнародного контролю" [13].

Китай не брав участі в наступних 14 голосуваннях щодо продовження мандату UNEF-II, останнє з яких відбулося 23 листопада 1981 р. 25 квітня 1982 р. замість UNEF-II на Синайському півострові було розміщено багатонаціональні сили, утворені поза межами ООН відповідно до протоколу, підписаного 3 серпня 1981 р. Ізраїлем та Єгиптом, і засвідченого США, для виконання умов єгипетсько-ізраїльського договору 1979 р.

Аналогічної позиції Китай дотримувався під час голосування в Раді Безпеки ООН 31 травня 1974 р. щодо резолюції 350 (1974), якою передбачалося створення Сил ООН для спостереження за роз'єднанням (UNDOF), які мали на меті забезпечити виконання угоди про роз'єднання ізраїльських та сирійських військ [16] та резолюції 425 (1978 р.) від 19 березня 1978 р., якою було започатковано Тимчасові сили ООН у Лівані (UNIFIL) [17].

Істотні зміни в підходах Китаю до ролі ООН у процесі врегулювання конфліктів на Близькому Сході відбулися на початку 1980-х років, що було зумовлено новим баченням китайського керівництва завдань внутрішньої та зовнішньої політики. У 1978 р. на III пленумі XI з'їзду ЦК КПК Ден Сяопін проголосив початок політики реформ і відкритості. У 1982 р. на XII з'їзді КПК було ухвалено офіційне рішення про проведення "незалежної і самостійної зовнішньої політики", яка передбачала відмову від встановлення союзницьких відносин з будь-якою із наддержав і мала бути спрямована на забезпечення "національних інтересів" Китаю. Згодом було оприлюднено концепцію "Миру та розвитку", згідно з якою міжна-

родні відносини мали будуватися не на військово-політичних, а на політико-економічних засадах [8, с. 10].

Економічні реформи Ден Сяопіна вимагали зростання зовнішніх інвестицій, більш активної участі в міжнародній торгівлі, що, у свою чергу, передбачало перехід до більш конструктивної, відкритої та кооперативної зовнішньої політики. Іншими словами, ефективність зовнішнього забезпечення внутрішнього курсу реформ зумовлювала поглиблення інтеграції КНР у міжнародні структури співробітництва, ключову роль у яких відіграла ООН. У цьому сенсі посилення ролі ООН у системі міжнародних відносин, перехід постійних членів Ради Безпеки ООН від конфронтаційного до кооперативного підходу у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки цілком відповідали тогочасним інтересам КНР. У цей період, зазначає М. Тейлор Фравел, чітко простежується зміна "цілей китайської зовнішньої політики від революційних до більш реалістичних і прагматичних – таких, як захист внутрішніх зусиль модернізації" [18].

Еволюція зовнішньополітичної стратегії КНР започаткувала зміни в підходах до участі ООН у врегулюванні конфліктів на Близькому Сході у 1980-х роках. Це виявлялося в підтримці китайськими представниками в Генеральній Асамблеї та в Раді Безпеки ООН резолюцій, які стосувалися ситуації на Близькому Сході, але не включали питань, пов'язаних із функціонуванням миротворчих операцій ООН. Восстання в Раді Безпеки ООН Китай не брав участі в голосуванні щодо ситуації на Близькому Сході 30 листопада 1977 р. [19]. 3 6 жовтня 1978 р. до кінця 1989 р. Рада Безпеки ООН прийняла 52 резолюції з питань Близького Сходу, не пов'язаних безпосередньо з миротворчими силами. КНР проголосувала за всі ці безвиняті резолюції [7, р. 261]. У Генеральній Асамблеї китайці проголосували за 258 із 262 резолюцій, що стосуються Близького Сходу, які було прийнято між 1982-м і 1988-м роками, включаючи 22 резолюції, які стосувалися проблем подальшого фінансування операцій з підтримання миру ООН у близькосхідному регіоні [7, р. 261]. 3 14 грудня 1981 р. Китай голосував у Раді Безпеки за всі резолюції, які стосувалися продовження мандата та фінансування операцій з підтримання миру ООН на Близькому Сході. При цьому слід урахувати той факт, що до 1989 р. ООН не започаткувала жодної нової операції з підтримання миру, тому участь офіційного Пекіна в миротворчій практиці ООН полягала в підтримці вже наявних операцій і, по суті, не була пов'язана із серйозними ризиками для Китаю.

Такі зміни в підходах китайського керівництва до ролі ООН у розв'язанні проблем близькосхідного регіону свідчили, на наш погляд, принаймні про те, що:

1) офіційний Пекін таким чином визнавав, що в основі арабо-ізраїльського конфлікту лежить комплекс проблем, які концентруються у площині власне відносин між арабськими країнами та Ізраїлем (тобто мають іманентний характер), не породжені "гегемоністською" політикою наддержав у регіоні;

2) китайське керівництво більше не оцінювало залучення третьої сторони (зокрема, наддержав та ООН) до врегулювання конфліктів на Близькому Сході як дестабілізуючий чинник, а, отже, як недоцільне. Крім того, було наголошено на конструктивній ролі ООН у процесі підтримання міжнародного миру та безпеки. 10 грудня 1981 р. Китай підтримав резолюцію Генеральної Асамблеї ООН 36/120С, згідно із якою було прийнято рішення про "скликання під егідою ООН Міжнародної конференції з питання Палестини не пізніше 1984 р..." [20]. Згодом було заявлено про готовність КНР бути задіяним брати участь у міжнародній конференції з палестинської проблеми за участі п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН;

3) Китай окреслив своє прагнення брати більш активну участь у розв'язанні гострих проблем близькосхідного регіону та порушити монополію СРСР і США в арабо-ізраїльському мирному процесі. Офіційний Пекін наголошував на тому, що Китай як постійний член Ради Безпеки ООН буде активно сприяти просуванню мирного процесу на Близькому Сході.

Висновки. У підходах Китаю до ролі ООН у процесі врегулювання конфліктів на Близькому Сході чітко простежується принаймні два етапи, які значною мірою були спричинені зміною концептуального забезпечення зовнішньополітичного курсу від суто ідеологічних установок до більш прагматичних підходів, що мали забезпечити курс на проведення реформ усередині країни. Водночас, на нашу думку, незважаючи на домінування ідеологічних моментів у зовнішній політиці КНР у період перебування при владі Мао Цзедун, у діях китайського керівництва чітко простежується певний прагматизм, пов'язаний із пошуком Китаєм свого місця в системі міжнародних відносин. Це значною мірою стосувалося і регіональної політики КНР, зокрема її близькосхідного напрямку. В умовах обмеженості матеріальних ресурсів, які забезпечили би Китаю можливість закріпитися або ж принаймні конкурувати з наддержавами в близькосхідному регіоні, саме ідеологія розглядалася Мао Цзедунем та його послідовниками як вагомий чинник китайського впливу в регіоні "третього світу". Звідси і формування негативних підходів до ролі ООН у процесі врегулювання конфліктів на Близькому Сході.

Період 1980-х років був позначений подоланням певного дуалізму, притаманного підходам Китаю до ООН в 1950–1960 рр., що було пов'язано з розв'язанням таких принципально важливих для офіційного Пекіна проблем, як набуття членства в ООН (і, відповідно, припинення повноважень у цій організації уряду Китайської Республіки як законного представника китайського народу) та, значною мірою, дипломатичного визнання КНР у світі. Китайське керівництво відтепер розглядало ООН як важливий інструмент забезпечення своїх національних інтересів у зовнішньополітичній сфері, що тлумачилися як необхідність забезпечення стабільного навколишнього оточення

для здійснення економічних реформ всередині країни. У цьому сенсі підтримка зусиль ООН з нормалізації політичної ситуації на Близькому Сході розглядалася як така, що відповідає інтересам Китаю.

Список використаної літератури

1. Shichor Y. The Middle East in China's foreign policy, 1949-1977 / Yitzhak Shichor. – Cambridge : Cambridge University Press, 1979. – 268 p.
2. Yiyi Chen. China's Relationship with Israel, Opportunities and Challenges, Perspectives from China / Yiyi Chen // Israel Studies. – Fall 2012. – Vol. 17, No. 3. – P. 1–21.
3. Behbehani H. China's Foreign Policy in the Arab World, 1955–75: Three Case Studies/ Hashim S. H. Behbehani. – London ; Boston : Kegan Paul International Ltd., 1981. – 238 p.
4. Weng B. Peking's U.N. Policy: Continuity and Change/ Byron S. J. Weng. – New York : Praeger, 1972. – 377 p.
5. Kim S. International Organizations in Chinese Foreign Policy / Samuel S. Kim // The Annals of the American Academy of Political and Social Science. – January 1992. – Vol. 519, China's Foreign Relations. – P. 140–157.
6. Boardman R. Post-Socialist World Orders. Russia, China and the UN System / Robert Boardman. – London : Macmillan Press, 1994. – 200 p.
7. Shichor Y. China and the Role of the United Nations in the Middle East: Revised Policy / Yitzhak Shichor // Asian Survey. – March 1991. – Vol. XXXI, № 3. – P. 255–269.
8. Козыкина Н. В. Особенности дипломатии современного Китая : учеб. пособ. / Н. В. Козыкина, К. Г. Муратшина. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2017. – 148 с.
9. Киссинджер Г. О Китае / Генри Киссинджер. – Москва : АСТ, 2014. – 635 с.
10. Капица М. С. КНР: три десятилетия – три политики. – Москва : Политиздат, 1979. – С. 48.
11. UN document S/PV.1769, 24 April 1974. – С. 6.
12. UN document S/PV.1747, 21-22 October. – С. 15.
13. UN document S/PV. 1750, 25 October. – С. 2.
14. UN document S/PV.1765, 8 April 1974. – С. 2.
15. Ren Jian. China's Contribution to UN Peacekeeping Operations (UNPKO): A Historical Overview / Ren Jian // UN Peacekeeping: The Role of China and Denmark / Liselotte Odgaard (ed.). – Copenhagen : Royal Danish Defense College, 2015. – P. 33–34.
16. UN document S/PV. S/PV.1774, 31 May 1974. – С. 4.
17. UN document S/PV.2074, 19 March 1978. – С. 3.
18. Fravel Taylor M. China's Attitude Toward U. N. Peacekeeping Operations Since 1989 / M. Taylor Fravel // Asian Survey. – November 1996. – Vol. XXXVI. – P. 1109.
19. UN document S/PV.2051, 30 November 1977. – С. 2.
20. UN document A/36/PV.93, 10 December 1981.

Надійшла до редколегії 02.01.20

Ю. Скороход, д-р політ. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОДХОДЫ КИТАЯ К РОЛИ ООН В УРЕГУЛИРОВАНИИ КОНФЛИКТОВ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ В ПЕРИОД "ХОЛОДНОЙ ВОЙНЫ"

Рассматривается процесс формирования позиции КНР относительно участия ООН в урегулировании конфликтных ситуаций на Ближнем Востоке. Особое внимание сфокусировано на анализе влияния трансформации внешнеполитических концепций на подходы официального Пекина в миротворческой деятельности ООН в ближневосточном регионе в период "холодной войны". В 1950–1970-х годах оценки Мао Цзедунем ООН как политического инструмента сверхдержав для реализации своих интересов в мире формировались преимущественно на идеологической основе. В то же время авторами доказано, что позиция КНР в этот период был присущ определенный дуализм: негативная оценка ООН при четком стремлении обретения в ней членства. Отмечено, что изменения целей внешней политики КНР от революционных к более реалистичным, которые должны были обеспечить курс на проведение реформ внутри страны, вызвали коренное изменение позиции Пекина относительно миротворческой деятельности ООН в ближневосточном регионе. Исследованы ключевые элементы позиции Китая после вступления в 1971 г. в ООН при голосовании в Совете Безопасности по вопросам урегулирования конфликтов на Ближнем Востоке в период 1970-х и 1980-х годов.

Ключевые слова: Китай, ООН, Ближний Восток, конфликты, урегулирование.

Yu. Skorokhod, Dr of Political Sciences, Prof.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CHINA'S APPROACHES TO THE UN'S ROLE IN CONFLICT RESOLUTION IN THE MIDDLE EAST DURING THE COLD WAR

The article examines the development of China's position on UN involvement in conflict resolution in the Middle East. In particular, it investigates the impact of the transformation of foreign policy concepts on the approaches of official Beijing toward UN peacekeeping activities in the Middle East during the Cold War. In the 1950s and 1970s, Mao Zedong's view of the UN as a political tool for the superpowers to pursue their interests in the world was largely grounded on ideology. That said, the article argues that the position of China between 1950 and 1970 reflected certain dualism, namely a negative perception of the UN with a clear desire to become a member of this international organization. Eventually, the changes in China's foreign policy goals from revolutionary to more realistic ones designed to facilitate reforms in the country led to a radical shift in Beijing's position on UN peacekeeping in the Middle East. The study interrogates key elements of China's position on the Middle East conflict in the 1970s and 1980s in the Security Council after China gained UN membership in 1971.

Keywords: China, UN, Middle East, conflicts, conflict resolution.